

Др Душан Сп. Илић, инспектор-просвјетни савјетник, Републички педгошки завод
Бањалука

**ВЕЗЕ ИЗМЕЂУ НАСТАВНОГ ПЛАНА И ПРОГРАМА ФИЗИЧКОГ
ВАСПИТАЊА И ЈАСНОЋЕ ОЦЈЕЊИВАЊА УЧЕНИКА
(проблеми и како их превазићи)**

1. У в о д

Наставни план и програм физичког васпитања је систематичан избор наставних садржаја и активности, искустава учења и могућности које се пружају дјечи и омладини. Он је мање или више стручно урађен и доступан за коришћење и грађење у сопственим условима са врло различитим потребама оних којима је намијењен. Он мора увијек да одговара на основна питања: *шта, зашто, како и ради чега* ученици треба да уче баш предложене наставне садржаје и *шта* треба да уче, која су то знања, способности и умијећа.

Оцјењивање има регулативну функцију за наставни план и програм и за подучавање и учење наставника и ученика. Принципи процедуре и технике оцјењивања и евалуације треба да буду у складу са оним шта наставници подучавају и са оним шта се захтијева наставним планом и програмом. Често се поистовјећује с *провјеравањем* којим се утврђује квантитет и квалитет ученичког знања у свим образовно-васпитним подручјима у школи. "*Специфичност физичког васпитања је то што се у провјеравању ефеката рада мора узети у обзир већи број фактора који имају релевантног утицаја на постизање резултата. Ученик је заинтересован и треба да зна како су његове способности оцењене, шта је постигнуто и шта се од њега очекивало.*" (Здански,И.1985, Зборник радова Летња школа, Крањска Гора).

Ученике би требало оцјењивати, у спремности за активно учење, како би се *процијенило колико добро или која добра и вриједности су научили и који су то проблеми*, у процесу образовања, а могу се *отклонити, умањити*. То су оне вриједности које су им потребне, а не које они очекују. Оцјењивање уз претхо-

дно праћење и вредновање посебно у физичком васпитању представља важну димензију образовања и процеса учења које пружа ученицима и наставницима и осталим заинтересованим странама *колико је заиста учење било успјешно и ефикасно¹, колико је било ефективно.² Оцјењивање ученика представља поступак, на начин утврђен прописима да прати васпитно-образовни развој ученика и одређује ниво који је он с тим у вези постигао* (Енциклопедијски рјечник педагогије, Загреб, 1963.).

2. Улога и значај активности у контексту по(д)учавања, учења и оцјењивања ученика у физичком васпитању који се темеље на савременом плану и програму

Значај ових активности огледа се у:

- *самосталном раду ученика*
- *ефикаснијем споразумијевању (сарадња*) с другима*
- *у избору ситуација и начина учења и свјесности постављеног циља*
- *отворености у праведном и транспарентном оцјењивању*
- *подстицању сопственог и развоја других (јаче и слабије стране)*
- *развијању будућих одговорних личности које ће учествовати у праведним и сарадничким активностима и ситуацијама*

3. Улога, значај и подршка наставника у остваривању наставних планова и програма физичког васпитања у Српској

Супротно традиционалној улози наставника физичког васпитања као јединог извора знања и информација, савремено учење и подучавање захтијева од наставника да преузму нове улоге (али и да преносе старе улоге на оне с којима ради) као што су:

- *наставници су фасилитатори (подржаваоци лакшег извођења) и модератори (управљачи, методички регулатори) учења;*
- *наставници су стручна лица (оператори) која развијају НПП;*
- *наставници су организатори и ствараоци активности у свакој школи;*
- *наставници су ментори, савјетници и свјетилници у трагању за најбољим рјешењима*

4. Суочавање с праксом оцјењивања ученика у физичком васпитању

Прије тога, подсетићемо се на структуру нераздвојних дијелова којим дефинишемо циљ физичког васпитања: 1. **програм - садржај** (разноврсне и систематске моторичке активности, повезаност са осталим в/о подручјима); 2. **циљ – сврха – интенција** (интегрални развој личности ученика: когнитивни-афективни-моторички; 3. **како – методика – учење** (ЗМ моторичка: знања, способности и

¹ Ефикасно у процесу физичког вјежбања – радити "ствари", послове на прави начин.

² Ефективно у процесу физичког вјежбања – радити праве ствари, активности у функцији развоја личности, тј "вриједности за себе".

умијећа); 4. **чему- ефекат – примјена** (у дневним и посебним условима живота и рада). На основу дугогодишње праксе и надзора у школама (основним и средњим) у Српској као и анализе досадашњег стања оцјењивања у физичком васпитању наилазимо на одређене проблеме у овом деликатном послу..

- *оцјењивање ученика од стране наставника је једнострано,*
- *недовољно или само начелно познавање процедуре оцјењивања у школи (не придржавање правилника о оцјењивању ученика),*
- *не познавање или не коришћење постојећих инструмената, критеријума и стандарда за праћење ученичких постигнућа, наставници имају властити стил и приступ оцјењивању, понекад врло субјективан,*
- *оцјењивање ученика је изражено бројчаним показатељима, док су други подаци за оцјењивање изостали или су оскудни (ученички раст и развој),*
- *честа појава у школама је да је оцјењивање неједнако дистрибуирано и неkontинуирано (кампањски на крају полугодишта),*
- *незадовољство родитеља, просвјетних власти,*
- *конфликти су честа појава и посљедца неадекватног оцјењивања, непримјерено интересовањима, потребама и способностима,*
- *оцјењивање не прати коментар ни образложење ученичких постигнућа*
- *постигнућа ученика у физичком васпитању су ниска, варирају у школама*
- *оцјењивање има улогу процјене постигнућа, а не доприноси цијелокупном образовном процесу и развоју личности ученика,*
- *оцјена је средство принуде, дисциплиновања, често (не)свјесне казне, некада средство дестимулисања и осујећења сопственог ученичког успјеха и потенцијала, слање на поправни*

5. Начини за превазилажење досадашњег оцјењивања физичког васпитања ученика (реевалуација)

*Сврха оцјењивања треба да буде допринос напретку ученика, а не како то често бива у пракси, аверзије, отуђивања и удаљавања од садржаја. Оно је средство које ће интринички (унутрашње) мотивисати ученика да уложи смислен труд како би постигао виднији напредак. Оцјењивање никада не треба бити принуда и кажњавање него средство подстицаја за цијеложивотно учење, **себе ради**.*

Оцјењивање у физичком васпитању би требало имати више функција:

- *утврђивање јачих и слабијих страна код ђака (дијагноза),*
- *узајамност повратних информација и постизање напретка (међувезе)*
- *наглашена унутрашња мотивација ученика,*
- *утврђивање нивоа почетног стања, у току и на крају наставних циклуса, разред, школовања (формативно и сумативно оцјењивање),*
- *коришћење података процеса оцјењивања за селекцију(изборна настава)*
- *предвиђање развоја ученика и орјентација (прогностичко оцјењивање),*

6. Како изразити исходе оцјењивања у физичком васпитању - п р и ј е д л о з и -

Полазимо од општег приступа да је оцјењивање ученика у физичком васпитању засновано на различитим методама, процедурама и инструментима за које наставници увиде да су најпогоднији. Они се односе на свеобухватан циљ, карактер и специфичност образовно-васпитних ефеката у физичком васпитању, услове у којима се реализује настава, карактеристика ђака, (ван)наставни план и програм физичког васпитања. Исходи оцјењивања могу се изразити бројчаном (квантитативном) оцјеном. Међутим, неке од слабости бројчане оцјене су: проблеми у учењу моторичких умијећа, не прате описне оцјене, оцјене стања држања тијела, извјештаји са просјечним резултатима који не дају увид у личне потребе и ефекте, анализе са здравственим проблемима школске дјеце и омладине. Постоји такође и описна (квалитативна) оцјена која је у нашој свакодневной школској пракси ријетка. На примјер, "врло добро", "добар", "слабо", "упоран", "лако одустаје", "сјајно".

Описно оцјењивање у физичком васпитању (не подразумејева се као закључно, а што је некада дефинисано и спровођено реформом и било погрешно и штетно за праксу) је посебно примјерено за дјецу млађег узраста. У вези са овим узрастом подразумејева се систематско праћење напредовања сваког дјетета и процјену стања и ситуације у одређеним периодима, односно наглашавање квалитативног стања и промјена на почетку и на крају одређеног периода. Дакле, описно (могли би га назвати текуће) оцјењивање је квалитативна анализа ученичких постигнућа. Описне оцјене (констатације) се могу изражавати у усменом и писаном облику. То су информације о постигнућима у појединим дијеловима наставног програма. Оне могу послужити у одсликавању напредовања сваког дјетета. Посебно је то важно за оне аспекте који су везани за: међусобне односе и понашање, здравље, физички раст, етички, ментални и духовни развој дјетета.

Описну оцјену наставник физичког васпитања саопштава ученику (па и родитељу када је то прилика), јер је она вјеродостојнија када су у питању ефекти вјежбања. Описне оцјене које се односе на резултате ученика током савладавања наставне цјелине треба евидентирати у посебној колони и описати шта је ученик стварно постигао (знања, способности, вјештине) и на чему треба додатно вјежбати и обратити пажњу у наредном периоду. **Описне оцјене су корисне, реалне и информативне** у настави физичког васпитања дјеце и због тога што:

** нису орјентисане на груписање ученика, већ на подстицање личних постигнућа, интересовања и жеље за учењем*

** (не)вреднују тренутно вјежбање и учинак, а даје јасне информације о ефикасности ангажовања, сугеришу корак, поставља циљ даљег учења, развоја*

За утврђивање стања или нивоа физичког васпитања дјеце треба при оцјењивању обавезно имати у виду:

** остваривање конкретних в/о задатака који су дефинисани у НПП (знања, навике, активан став и учеиће у игри и вјежбању, способности, умијећа),*

- * *колико је ученик усвојио и(ли) овладао програмским садржајима (потпуно, дјелимично, није усвојио,*
- * *у чему је успјешан и колико су изражене јаче стране код ученика,*
- * *разлике у напретку у односу на почетак школ. год. (много, мало, нимало),*
- * *има ли дијете потешкоћа, слабости и у чему је то изражено (ограничења и слабост чула, неразвијеност појединих способности и навика, проблеми раста и развоја функција система, функција органа, насљедне и стечене болести),*
- * *препоруче и упутства за оцјењивање: инструкције, побуђивање на размишљање (**ethos**), убјеђивање, модификација понашања (**logos**), инспирисање у стицању знања и модификација ставова (**pathos**).*
- * *самосталност у раду (дјелимична самосталност или несамосталност),*
- * *однос према вјежбању, навикама и захтјевима,*
- * *однос према осталим ученицима,*
- * *однос према наставницима,*
- * *остале особености, жеље и тежње*

У процесу мијењања и побољшања приступа и процедура оцјењивања физичког васпитања ученика, наставници би требали обратити пажњу да:

- * *оцјењивање буде реално и колико је могуће праведно, непристрасно,*
- * *оцјењивање не излази из оквира пређеног градива,*
- * *оцјењивање односи на три тематска подручја у физичком васпитању,*
- * *оцјењивање односно вредновање треба да варира, нешто је вредније и има већи значај, нпр. однос према раду, степен ангажовања и повезивање вјежбања са животом,*
- * *ученик буде обавијештен о критеријуму, начину и врсти оцјењивања,*
- * *упознавање ученика са минималним образовним захтјевима,*
- * *оцјењивање спроводе у примјерним, опуштеним и спонтаним ситуацијама, при томе је важно избјећи ометање или напету ситуацију, страх и заповједања,*
- * *оцјењивање мора бити недвосмислено и индивидуално,*
- * *оцјењивање не треба бити само засновано на моћи репродукције*

На крају, наставник би приликом завршног (како на крају сваке године тако и протеклог школовања) оцјењивања из физичког васпитања требало да узме у обзир укупан рад и залагање ученика и то: напредовање у односу на почетно или претходна постигнућа (знања, умијећа, способности и навике) и могућности ученика, ангажовање на наставном предмету у школским и ваншколским активностима. Овдје нам превасходно може добро доћи *Дневник рада (наставе) физичког васпитања* у којима су континуирано биљежени резултати ученичких активности, а који ће се користити у завршном и свеобухватном **процјењивању напретка** ка постизању циља физичког васпитања код сваког појединца.

ЛИТЕРАТУРА

1. Здански,И. Зборник радова Летња школа, Крањска Гора, 1985
2. Енциклопедијски рјечник педагогије, Матица хрватска, Загреб, 1963.

